

2016-03-14

Regeringskansliet
Kulturdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Synpunkter angående betänkandet Gestaltad livsmiljö, SOU 2015:88

Diarienummer: Ku2015/02481/KL

Undertecknad har en bakgrund som arkitekt i statlig förvaltning (länsstyrelser, Boverket mm) och har i alla år engagerat mig för kvaliteterna i den offentliga miljön, både det byggda och landskapet. Jag har läst de remissvar som hittills varit tillgängliga, och håller med om en hel del, framför allt vad Boverket, föreningen för Byggnadsvård och ARKIS framför. Men jag skriver nu också själv för att särskilt peka på några, enligt min mening särskilt viktiga frågor.

Fokusera på arkitekturens kvaliteter

Jag tycker det är bra att vardagsmiljön så tydligt tas till utgångspunkt för den nya arkitekturpolitiken genom begreppet Gestaltad Livsmiljö. Men, som t.ex. byggnadsvårdsföreningen har framhållit, så gör det breda greppet i utredningen att själva *kärnfrågan* om arkitekturens, formens och gestaltningens betydelse försvinner i redogörelsen för alla de "utmaningar" som den gestaltade livsmiljön ska ge lösningar på.

Det behövs ett Arkitekturprogram för Sverige, eller kanske ett Form- och Arkitekturprogram, ett tydligt skarpt och konkret dokument som lyfter fram hur vi får till den gestaltade livsmiljön och vad vi menar med arkitektoniska kvaliteter. Det kan bli ett verktyg i ett mer medvetet arbete på alla nivåer i samhället för att hävda arkitekturfrågorna i alla de sammanhang där de aktualiseras. D.v.s. hur viktigt det är att bry sig om hur det verkligen blir, att all bebyggelse ingår i vår livsmiljö, och därför förtjänar att utformas och uppföras med omsorg och kvalitet.

Betydelsen av det befintliga

Frågan om värdena i den befintliga miljön, både landskapet i städer och byar och värdena i befintlig bebyggelse behandlas alldeles för summariskt. Vi gjorde i Sverige under andra halvan av 1900-talet stora misstag under den tidens stora urbaniseringsvåg och folkomflyttning. Många värdefulla miljöer försvann helt i onödan t.ex. till följd av stelbenta föreställningar om behovet av gatubreddning, eller för att det skulle blivit svårare för storskaliga exploatörer att ta hänsyn och integrera äldre bebyggelse med nytillskott. I många svenska städer och tätorter finns endast spillror av de fina äldre miljöerna kvar. Och de är ju så viktiga! För förankring och identitet, för att de är byggda med en kvalitet och hantverkskunnande som knappast finns idag. Även enkla vardagshus kan berika en nybyggd miljö genom (förutsatt givetvis att de får ett vettigt användning).

När nu blickarna riktas mot behov av förtätning i den befintliga miljön är risken uppenbar att samma misstag upprepas, det pågår faktiskt. Det mesta som byggs nytt byggs i ett befintligt sammanhang. Det handlar både om att det är självklart från hållbarhetssynpunkt att ta tillvara befintliga resurser och att man i spänningen mellan tillskotten och det som redan finns kan utvinna stora arkitektoniska kvaliteter. Det är därför viktigt att ha med förhållningssättet till de kulturhistoriska värdena liksom till landskapets värden i de arkitekturpolitiska målen.

Begrepp och arkitekturpedagogik

Det är nödvändigt att fördjupa och utveckla begreppen om arkitekturens uttryck och verkan på upplevelsen för att skapa större förståelse för arkitekturens och stadslandskapets betydelse för människor i vardagen. Många människor förknippar personliga känslor med platser och byggnader. Dessa känslor och minnen av människor och händelser med särskild personlig betydelse bär man med sig in i diskussionen om vackert eller fult i den byggda miljön. Det kan då bli svårt att diskutera. Det är alltså viktigt att använda neutrala och tydliga och inte minst begripliga begrepp, som har bäring på landskapets och den byggda miljöns fysiska komponenter.

Människor utvecklar sin känsla och förståelse för arkitekturens värden när de uppmärksammas på hur ett arkitektoniskt uttryck kan vara uppbyggt, eller vad ett landskapsrum innehåller. När dessa byggstenar kan samverka och kopplas ihop till sammanhängande karaktärsdrag känner de flesta ofta på sig det, men kan kanske inte sätta fingret på vad det är som gör att de tycker om platsen. Motsvarande resonemang gäller alla splittrade miljöer, som skapar otrivsel och skräpighet. Att tolka och förmedla arkitekturens och landskapets uttryck är i sig en gestaltande process som är betydelsfull för att utveckla dialogen kring värden och förändringar i livsmiljön. Det som sägs i utredningen om arkitekturpedagogik är viktigt, och behöver uppmärksammas och utvecklas.

Kommunernas roll

Det är på kommunal nivå som många avgörande beslut fattas som påverkar hur vår byggda miljö ser ut och gestaltas. Kommunerna har alltså en nyckelroll för den gestaltade livsmiljöns konkreta utformning, som ansvariga för den kommunala planeringen och bygglovgivningen, i sin roll som fastighetsägare och med sitt ansvar för gator, torg och parker, d.v.s. det offentliga, gemensamma rummen. Därför måste den statliga arkitekturpolitiken på alla sätt stötta kommunernas ambitioner. Detta borde belysts mera i utredningen.

Jag pekar på två frågor:

* Utredningen tar (naturligtvis) upp den kommunala planeringen, men möjligheterna i den kommunala planeringsprocessen att skapa en levande diskussion om den gestaltade miljöns värden kommer inte fram. Rätt hanterad ger planeringsprocessen stora möjligheter till kunskapsuppbyggnad, kunskapsspridning och diskussioner om den gestaltade livsmiljön, där alla berörda kan delta och behövs. Gestaltungsfrågan behöver finnas med på alla planeringsnivåer, från de övergripande frågorna om hanteringen av och påverkan på landskapet ner till utformningen av byggnader, och anläggningar i de gemensamma rummen och förvaltningen av dessa. Och frågan måste hållas levande hela vägen över växlingarna mellan de olika planeringsnivåerna och mellan olika förvaltningars och personers ansvarsområden.

* Bristerna i barns utemiljö har figurerat en hel del i debatten på sistone, och utredningen tar upp detta, men ger inget svar på hur dagens dåliga situation ska lösas. Mitt intryck från att ha deltagit på ett litet hörn i Boverkets arbete med vägledningen "Gör plats för Barn och Unga" är att det dels skulle behövas en

förstärkning av PBL:s regelverk, så att bestämmelser om friyta blir mer tvingande även i befintliga redan bebyggda områden. Dessutom borde skolans regelverk göras tydligare om att pedagogiken behöver stöd i utformningen. Men i detta arbete kom också fram hur viktigt det är med ett förvaltningsövergripande kommunalt arbete med en helhetssyn på barns behov.

Utveckla stadsmiljöavtalen

Hela frågan om den gemensamma miljön måste vara ett åtagande för det offentliga, och staten måste ta på sig att stödja kommunerna på olika sätt. Stadsmiljöavtal där kommuner gör motprestationer för att få statliga bidrag till hållbarhetsåtgärder ger en möjlighet för staten att påverka in i det som hör till och ska höra till kommunernas ansvarsområde. Arbetet med arkitekturprogram och utveckling av väl gestaltade gemensamma rum borde också kunna vara sådana motprestationer som gynnar en hållbar stadsutveckling. Det borde vara självklart i en arkitekturpolitik med helhetssyn att där staten satsar pengar ska också alla möjligheter tas tillvara att främja god arkitektur och kvalitet i gestaltningen.

Utveckla de myndigheter som finns

Bygg på det som finns – utveckla både Boverkets och ArkDes uppdrag och se till att de får förutsättningar att fortsätta det samarbete som inletts, inte minst med den regionala nivån, där både länsstyrelser och regioner har viktiga roller att fylla. Men mer resurser måste till för att de ska kunna fylla detta uppdrag.

Kvaliteten i den gestaltade livsmiljön är ***kärnfrågan*** i båda dessa myndigheters (Boverkets och ArkDes) verksamhet. Att stödja och utveckla medarbetarnas kunskaper och engagemang är angeläget. Självklart bör dessa myndigheters chefer ha gedigen kunskap om gestaltningen av den byggda miljön, och dess förverkligande i ett komplext samspel med övriga intressen. Myndigheternas ledare måste också bära med sig engagemanget för detta ända in i mörket. Det krävs för att myndighetens företrädare på ett trovärdigt och inträngande sätt ska kunna hävda frågorna om arkitektoniska kvaliteter i sitt utbyte med andra myndighetschefer. Staten måste se till att förutsättningarna för detta skapas när kriterierna sätts för tillsättning av myndighetschef.

Med vänlig hälsning

Järda Blix
Arkitekt SAR/MSA